

A magyar mint idegen nyelvet oktató tanárok véleménye a MID-oktatásról Kárpátalján

Rezümé. Egy 2018-as empirikus kutatás keretében a magyar mint idegen nyelvet oktató tanárokat kérdeztem a MID-oktatás helyzetéről Kárpátalján. Célom az volt, hogy egy általános helyzetkép leírásán túl a gyakorló pedagógusok véleményét is feltárjam a magyar mint (második) idegen nyelv oktatásának körülményeiről, problémáiról, hiányosságokról, a tanterv(ek) alkalmazhatóságáról, taneszközökről és esetleges jó gyakorlatokról, amelyek segítik, vagy gátolják a hatékony magyar mint idegen nyelv oktatást a kárpátaljai iskolákban.

Kulcsszavak: Kárpátalja, MID-oktatás, tanterv, pedagógusok

Резюме. У дослідженні, яке було проведено 2018 року, опитано викладачів угорської як іноземної мови про стан викладання угорської мови на Закарпатті. Окрім опису загальної ситуації, нашою метою було дослідити погляди вчителів про обставини, проблеми, недоліки, характеристику навчальних програм, навчальних посібників та різних видів практичної діяльності, які сприяють ефективності викладання угорської мови як іноземної у закарпатських школах або ж гальмують її.

Ключові слова: Закарпаття, викладання угорської мови як іноземної, навчальна програма, педагоги

Abstract. Within the frame of an empirical research carried out in 2018, teachers of Hungarian as a foreign language in Transcarpathia were questioned concerning the situation of Hungarian as a foreign language teaching in the region. In addition to describing the general situation, the study also aimed at finding out the opinions of in-service teachers on the circumstances of teaching Hungarian as a foreign language as well as its problems, shortcomings, applicability of curricula, teaching aids and good practices that help or hinder the effective teaching of Hungarian as a foreign language in the schools of Transcarpathia.

Keywords: Transcarpathia, teaching Hungarian as a foreign language, curriculum, pedagogues

1. Bevezetés

A magyar mint (második) idegen nyelv oktatásának körülményei nagyon sajátosak Kárpátalján, egészen más problémákkal és kihívásokkal, más lehetőségekkel és körülményekkel kell itt számolnia az oktatási szakembereknek, mint például Magyarországon, vagy a Kárpát-medence más régióiban. Annak ellenére, hogy a mai Kárpátalja területén élő nemzetiségek, etnikumok, főleg a szlávok (oroszkok, ukránok, ruszinok) és a magyarok évszázadok óta egymás mellett élnek (vö. bővebben Csernicskó 2013b), politikailag, kulturálisan és nyelvileg is természetes módon hatnak egymásra – még sincsenek hagyományai annak, hogy a magyar mint idegen nyelvként vagy akár környezetnyelvként tanítsák és tanulják a más etnikumhoz vagy a többségi nemzethez tartozók. Ennek oka részben azzal is magya-

* Docens, tudományos főmunkatárs, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, Filológiai Tanszék, Magyar Tanszéki Csoport. * Доцент, старший науковий співробітник, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, Науково-дослідний центр імені Антала Годинки, Кафедра філології, Відділення угорської філології.

* Associate professor, senior research fellow, Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Antal Hodinka Linguistics Research Center, Department of Philology, Hungarian Language and Literature Branch. E-mail: anita.marku22@gmail.com

rázható, hogy az itt élő nemzetiségek az elmúlt évszázadok, sőt évtizedek során is más-más politikai státuszban voltak, ugyanaz az etnikum hol kisebbségi, hol államszervező többségi státuszban, majd egyik napról a másikra ismét kisebbségi-ként ébredt fel egy új állam kötelékeiben (vö. Cserniczkó 2013a: 598.; Cserniczkó 2013b). Ilyen viharos politikai helyzetben nemhogy a környezetnyelv, a regionális nyelv vagy az idegen nyelvek oktatásának megszervezése, hanem az aktuális államnyelv hatékony oktatásának (bővebben Cserniczkó 2012) megszervezése is kihívást jelentett és jelent a mai napig (vö. Nádor 2017).

A magyar mint idegen nyelv intézményi keretek között történő oktatásának lehetőségét, és jogi alapjait a 2012-ben elfogadott *Ukrajna törvénye az állami nyelvpolitika alapjairól* című, a közbeszédben nyelvtörvényként¹ emlegetett rendelkezés adta. A jogszabály szerint azokban a közigazgatási egységekben, ahol egy regionális vagy kisebbségi nyelv anyanyelvi beszélőinek aránya eléri a 10%-os küszöböt, lehetőség van az adott nyelvet második idegen nyelvként oktatni az ukrán tannyelvű iskolákban. A 2012-es nyelvtörvényt viszont Ukrajna Alkotmánybírósága formai okokra hivatkozva,² 2018. február 28-án hatályon kívül helyezte.³ A tanulmány megírása idején ugyanakkor ez a rendelkezés egyelőre nem változtatott a magyar mint idegen nyelv oktatásának jogi lehetőségein és gyakorlatán a kárpátaljai iskolákban.

A magyar nyelv presztízse, a magyar mint idegen nyelv tanulásának igénye látványosan nőtt az utóbbi években Kárpátalján, Ukrajnában. Ennek oka nagyrészt a gazdasági migrációban keresendő (bővebben Berepčaci 2014; Beregszászi 2016; Márku 2018; Márku 2019).

A magyart a nem magyar anyanyelvűek jelenleg a következő formákban tanulhatják:

- a) magyar tannyelvű iskolában,
- b) ukrán tannyelvű iskolában, ahol a magyar fakultatív tárgy,
- c) ukrán tannyelvű iskolában, ahol a magyar (második) idegen nyelv,
- d) szervezett nyelvtanfolyamon (pl. a beregszászi főiskola Felnőttképzési Központjának tanfolyamain, melyeket a magyar kormány támogat),
- e) magántanárnál.

A magyar mint idegen nyelv oktatásának kérdései valamilyen formában minden fentebb felsorolt oktatási intézménytípusban jelentkezhetnek, tehát egy nagyon komplex kérdéskörrel van szó.

Ebből kifolyólag egy 2018-as empirikus kutatás keretében kárpátaljai magyar mint idegen nyelvet oktató tanárokat kérdeztem a MID-oktatás helyzetéről Kárpátalján. Céloom az volt, hogy egy általános helyzetkép leírásán túl (lásd: Be-

¹ A nyelvtörvény eredeti szövege elérhető itt: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17> (Utolsó letöltés: 2018. március 14.).

² Hodinka Antal *Nyelvészeti Kutatóközpont, 2018b*

³ Hodinka Antal *Nyelvészeti Kutatóközpont, 2018a*

regszászi 2016; Márku 2018; Márku 2019), a gyakorló pedagógusok véleményét is feltárjam a magyar mint (második) idegen nyelv oktatásának körülményeiről, problémáiról, hiányosságokról, a tanterv(ek)⁴ (ezek elemzéséről bővebben lásd Márku 2019) alkalmazhatóságáról, taneszközökről és esetleges jó gyakorlatokról, amelyek segítik, vagy gátolják a hatékony magyar mint idegen nyelv oktatást a kárpátaljai iskolákban.

2. A kutatásról

A kutatás során félig strukturált interjú, valamint az ezt helyettesítő (online) kérdőív segítségével kérdeztem meg az általános iskolákban oktató MID-tanárokat (a fentebb felsorolt intézménytípusok közül a b) és c) típus oktatóit céloztam meg):

- a magyar mint idegen nyelv tanításának körülményeiről,
- a MID-tantervről, a rendelkezésre álló tananyagokról,
- a MID-oktatásának hatékonyságáról.

A kárpátaljai MID-tanárok elérhetőségét, valamint a MID-oktatást folytató intézmények adatait a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetségtől írásos kérelemben kértem ki.

A mintavétel semmilyen szempontból nem volt reprezentatív, ezért célja csupán a problémafelvetés volt, az, hogy rávilágítson az alapproblémákra, melyeket egy célzottabb, tervezettebb kutatás során érdemes majd a későbbiekben megvizsgálni, feltárni.

A kutatástervezéskor feltételezem, hogy:

- a magyar nyelvtanulás iránti megnövekedett igény kiszolgálására nincs felkészülve a kárpátaljai oktatási rendszer;
- a kárpátaljai iskolákban nem adottak sem a személyi, sem a tárgyi feltételek
- a hatékony MID-oktatáshoz;
- a magyar mint második idegen nyelv tanításához készült tanterv(ek) csak az első téglát jelentik a hatékony nyelvoktatáshoz szükséges építőanyagok sorában.

3. A kárpátaljai MID-tanárokkal készült kutatás tapasztalatai

A pedagógusszövetség 2016/2017-es tanévre vonatkozó adatai szerint a magyar mint idegen nyelvet tanító pedagógusok közül legtöbben magyar nyelv és irodalom szakos felsőfokú végzettséggel rendelkeznek (12), MID-szakirányú végzett-

⁴ A MID-oktatásban jelenleg 2 tanterv áll rendelkezésre, amelyeket az Ukrán Oktatási Minisztérium is elismert: az egyik *A MAGYAR NYELV TANTERV AZ ÁLTALÁNOS ISKOLÁK SZÁMÁRA (MÁSODIK IDEGEN NYELV) 5–9. osztály* című programot (továbbiakban *Tanterv 2014*) Beregszászi Anikó, Braun Éva és Cserniczkó István állította össze. A másik az alsós (1–4.) osztályok tanulási folyamatára elfogadott tanterv, amelyet szerkesztőként Szerhijcsuk J., Hadar J. és Kótyuk I. jegyzi. Beregszászi–Braun–Cserniczkó, 2014; Міністерство освіти і науки України (a); Міністерство освіти і науки України (b)

sége e szerint az adatsor szerint még senkinek nincs. A Károli Gáspár Református Egyetem MID-szakirányú pedagógus-továbbképzése a beregszászi főiskolán szintén a 2016/2017-es tanévben indult, ezért ez a statisztika a 2018/19-es tanévben már jobb képet mutat. Néhány tanárnak elemi iskolai tanítói (3) egy-egy pedagógusnak pedig: angol és német nyelv és irodalom szakos, történelem, óvodapedagógia, és egynek ének-zene szakos végzettsége van.

Kutatásom során igyekeztem gyakorló MID-tanárokat megkérdezni Kárpátalja-szerte a MID-oktatás körülményeiről, tantervről, eszközökről, módszerekről, jó gyakorlatokról és problémákról. A kutatás tervezésekor az interjú módszerére gondoltam, de nem volt lehetőségem mindenkit személyesen megkeresni, ezért az interjú kérdéseit egy kérdőívbe adaptáltam, amelyet nyomtatható és online formában is igyekeztem eljuttatni elsősorban az iskolákban oktató MID-tanároknak. Sajnos a pedagógusszövetség és Felnőttképzési Központ sem adhatta ki a tanárok pontos elérhetőségét (és névsorát sem) személyiségvédelmi okokra hivatkozva, így ismerősökön, csoporttársakon keresztül, valamint a közösségi fórumokon keresgélve (MID 2016-os és 2017-es évfolyamok Facebook-csoportjai) jutottam el néhány MID-tanárhoz. Összesen 12 tanárt kérdeztem ki: 6 tanárral készítettem félig strukturált interjút és 6-an válaszoltak kérdőíven (főleg nyílt kérdések, feleltetválasztós kérdések formájában).

A kérdések a következő témákat érintették:

I. kérdéscsoport

- Melyik iskolában tanít?
 - Mióta tanít magyart mint idegen nyelvet?
 - Hogyan került kapcsolatban a magyar mint idegen nyelvvél?
 - Van-e, folyamatban van-e a magyar mint idegen nyelv szakirányú végzettsége?
 - Milyen egyéb végzettsége van?
 - Milyen korú gyerekeket tanít?
 - Hány gyerek tanulja a magyart idegen nyelvként az iskolájában? Hányat tanít?
 - Van-e más kolléga is, aki tanít magyart idegen nyelvként? Neki milyen végzettsége van?
- kérdéscsoport
- Milyen a gyerekek motivációja a nyelvtanulásra? Szívesen tanulják-e a magyart idegen nyelvként?
 - Miért tanulják? Milyen okokból, háttér?

II. kérdéscsoport

- Milyen módszereket használ az oktatás folyamán?
- Milyen segédeszközöket használ?
- Van-e tanterv? Milyen a tanterv? Tudja használni?
- Mit kellene változtatni rajta? Milyen előnyei vannak?

- Van-e egyéni terve? Azt mi alapján állítja össze?
- Milyen tankönyveket, segédeszközöket használ?
- Milyennek ítéli az eredményességet?

III. kérdéscsoport

- Vannak-e magántanítványai?
- Felnőtteket tanít-e?
- Mennyiben más magánórákat adni, mint iskolában tanítani?
- Mennyiben más felnőtteket tanítani, mint gyerekeket?
- Van-e jövője Kárpátalján a magyar mint idegen nyelv oktatásának?

4. Az eredményekről

Az első kérdéscsoportra adott válaszokból az derül ki, hogy intézményes keretek között, iskolában átlagosan 2 éve tanítanak magyart mint idegen nyelvet a megkérdezettek, de az adatközlők 1/3-ának már 6–7 éves oktatási tapasztalata, egy tanárnak pedig közel 20 éves MID-tanítási tapasztalata is van: főleg a felnőttképzésben, vagy magánórákat adnak már évek óta. A magyar mint idegen nyelv tanításával felkérésre (iskolán belül, korábban felnőttképzésre kérték fel, vagy magántanítványok keresték meg őket nyelvtanulási szándékkal) került kapcsolatba többségük. Három tanár kivételével mindegyiküknek van vagy folyamatban van a MID-szakirányú továbbképzése. Ketten jelezték terveiket egy későbbi szakirányú továbbképzésre. Alapképzettségük szerint vannak közöttük magyar, ukrán, orosz, angol nyelv és irodalom szakos tanárok és tanítói végzettséggel rendelkezők.

4.1. Érdekelt a tanulók nyelvtanulási motivációja is. A második kérdéscsoportra adott válaszokból az derült ki, hogy az iskolások motiváltak a magyartanulásra, többnyire szívesen tanulják azt. Egyre nagyobb a magyar nyelv presztízse, de ennek háttérében gazdasági, jóléti érdekek állnak, nem a belső elköteleződés vagy a kisebbségek felé irányuló szolidaritás. A tanulók kis hányada motivált tehát önszántából a nyelvtanulásra, inkább a szülők azok, akik szeretnék, ha megtanulna a gyerek magyarul. Ennek háttérében a külföldi munkavállalás, a továbbtanulás, és a magyar állampolgárság megszerzésének kérdése áll. Tehát a nyelv mint gazdasági erőforrás (vö. Pachné 2017) jelenik meg a magyar mint idegen nyelv oktatásban. Közepesen erős motivációs tényező az a tanárok szerint, hogy a gyerek vegyes házasságból származik, és intézményi keretek között is tanulni akarja nem domináns „anyanyelvét” is. Az az opció pedig, hogy azért tanulják a magyart a többségi nemzethez tartozók, hogy ismerjék a velük élő kisebbség nyelvét és kultúráját, vagy mert az iskola kötelezi őket, egyáltalán nem jellemző motivációs tényező a tanárok szerint.

Idézetek az interjúkból, kérdőíves válaszokból:⁵

AK3: *Vannak nagyon motivált gyerekek, de akadnak olyanok is, akik a szü-leik kérésére tanulnak.*

AK4: *A gyerekek motiváltak, hiszen Kárpátalján egyre nagyon presztízse van a magyar nyelvnek. Nyilván ennek különböző okai vannak.*

AK5: *A magyar állampolgárság miatt, általában.*

AK4: *Elég kicsi korban beléjük vésődött családon belül, hogy a jobb megél-
hetés reménységében kell tudniuk magyarul is.*

AK6: *Vannak osztályok, akik nagyon jók, motiváltak, és ukrán anyanyelvük-
höz mértén magyarokat megszegyenítően helyesen írnak, és ragoznak nekem és
nagyon aktívak, de van olyan osztály, aki nem motivált, és magyarelles, és nem
haladunk sehová velük.*

AK12: *Környezetnyelvként tanulják a magyar nyelvet. Együtt tanulnak magyar
osztálytársaikkal. A végzősöket a Magyarországon való továbbtanulás lehetősége
motiválja.... A családok a jobb megélhetés miatt Magyarországra költöznek.*

4.2. A „bemelegítő” kérdések után kérdeztem a MID-tanárokat az általuk
használt tantervekről, taneszközökről, oktatási segédanyagokról, valamint ezek
hasznosságáról. A továbbiakban *tanterv* alatt az 5–9. osztályosok számára készült
Tanterv 2014-et értem, ugyanis a kutatás lefolytatásakor nem volt más érvényes,
az oktatási minisztérium által jóváhagyott tanterv; az alsó osztályok tantervét csak
2019 elején hagyta jóvá a minisztérium.

Azok, akik 5–9. osztályokban tanítanak, három tanár kivételével, ismerik és
használják a Tanterv 2014-et. Egy MID-szakképesítéssel rendelkező tanár szerint
AK3: „*Nincs*” MID-tanterv a kárpátaljai iskolákra. Egy másik tanár a saját beval-
lása szerint önmaga készíti a tantervet és megbeszéli azt a kollégáival. Egy másik
tanár pedig azt válaszolta a kérdésre:

*Van-e (MID) tanterv? Használja-e az oktatási folyamatban? Honnan, kitől
kapta meg?*

AK1: *Az internetről töltöttem le, de könyvem is van. A Vavra Klára-tantervet.
További válaszok:*

AK2: *Van, saját szerkesztésű.*

AK4: *A II. KMF által összeállított tantervet* kaptuk meg.*

AK6: *Igen, ezt a Beregszászi Anikó, Cserniczkó István által összeállított tan-
menetet használta a kolléganő, és azt adta át nekem.*

AK12: *2014 augusztusában jóváhagyott program az ukrán oktatásügy jóvol-
tából. Letölthető. Utmutatóként magyarországi idegen nyelvű iskolák/török isko-
la/tanmenete. Igen, használom.*

⁵ Az idézeteket szó szerinti átírással, illetve a kérdőívben az adatközlő által rögzített módon/helyes-
írással közlöm.

⁶ AK= adatközlő.

Próbáltam megkeresni, de sajnos nem találtam Vavra Klára nevéhez fűződő tantervet, viszont orosz nyelvűeknek készült (orosz közvetítő nyelvet használó) magyar nyelvoktató kurzuskönyveket, nyelvkönyveket jegyez a szerző, melyeket fizetős oldaláról lehetne letölteni.

A „Mit gondol, mi a véleménye a tantervről, tanmenetről, annak felépítéséről, témáiról, nehézségéről?” kérdésre adott gyakoribb, érdekesebb válaszok:

AK2: Jò lenne, ha lenne!

AK4: A tanulók számára nehéz, ők a nulláról indulnak, és nem tudnak olyan ütemben haladni, ahogy azt a tanterv megköveteli.

AK6: Hát, szerintem elég nehéz idegen nyelvűeknek ez a tanterv, túl zsúfolt, vagy teljesen belemegy a nyelvtani részekbe. Nem sokat tanítottam még ezt, de szerintem nehéz. Olyan szintűeknek van írva, mintha anyanyelvi szinten kellene a magyart tanítani, nem pedig idegen nyelvként.

AK12: A tanmenet használható. Én a megengedett mértékben néha eltérek tőle, hozzáadok vagy elveszek. Kezdő tanároknak nagyon jó útmutató.

Megkérdeztem azt is, hogy min változtatnának a tantervben, mire helyeznék a hangsúlyt? S hogy mennyire van ebben szabad kezük, van-e lehetőség saját program összeállítására?

AK6: Inkább a beszédre, nem pedig a nyelvtani részre, a szófajokra, a helyesírásra, hogy beszélni merjenek, és én inkább arra tenném, a dialógusokra, a párbeszédre, a szövegértésre esetleg (a hangsúlyt).

AK4: A követelményeken egyszerűsíteni és egy adott témára több órát kirendelni.

AK6: Tanára válogatja. Láttad a múlt nap is összeszólalkoztunk az egyik lánnyal, hogy ő nem követi a tanmenetet, én viszont igen. Mert, ha nem is 45 percen keresztül azt a tananyagot, azt a témát követjük végig, ha látom, hogy az nekik túl bonyolult, és abszolút nem értik, akkor is én egy vezérelven alapul..., azt, azt követem, és aszerint írunk témazárókat. Én követem, nem 100%-osan, de követem.

AK4: A gyerekek tudásának megfelelően állítom össze. Fontosabbnak tartom a kezdetben a mindennapi élethez szükséges témákat átvenni.

AK12: Nagyon nagy változtatás nem szükségeltetik. Kárpátaljai szakemberek dolgozták ki. Szükség lenne 10–11. oszt. tantervre is[...] Irodalmi anyaggal bővíttem. Magyar kulturális értékekkel gazdagítom az óráimon, témáknak megfelelően.

Megjegyezte az egyik sok-sok éves tapasztalattal rendelkező tanár, hogy bár a sorrend, az átadandó tananyag tartalma, grammatikai ismeret nem a legjobb sorrendben van a tantervben, de kellő tapasztalattal ezt lehet korrigálni, azoknak pedig, akik kezdők, nagyon nagy segítség, mankó a tanterv. Erre pedig jó, megfelel.

A „Milyen segédeszközöket használ? Kérem, konkrétan nevezze meg a tankönyvet, segédanyagokat, online oldalakat, amiket használ!” kérdésre a következő válaszokat kaptam:

AK11: Kiliki a Földön tankönyvcsalád.

AK9: *MagyarOK* kurzuskönyv.

AK2: Deák Sándor: *Ucsebnjik vengerszkogo jazika I–III. Budapest, 1972; Szij Enikő: Kursz vengerszkogo jazika. Budapest, 1981 (orosz); Vavra Klára: Курс изучения венгерского языка. Prileszky Cs., Erdős J. Halló, Magyarország!*

AK1: Tankönyv.

AK4: Kiliki (*ez a tankönyvük*), *Tanuljunk magyarul is, saját készítésű feladatlapokat állítok össze. A rendelkezésre álló meglévő segédanyag kevés, így leginkább amit óráról-órára előkészíték a diákok számára.*

AK7: *Házi könyvtárban vannak helyesírási szabályzatok, régebbi és újabb kiadásokban. Gyakorlófüzeteket is sokat használom.*

AK6: Kiliki, *MagyarOk*, Halló, *Magyarország, meg már magyarországiakból veszek ki feladatokat.*

AK8: *Balassi-füzetek, MagyarOK.*

Online tananyagot nem igazán használnak (egy tanár kivételével), házi feladatnak is csak néha adnak a tanárok. Néhányan ódzkodnak is ettől, mások úgy vélik, hogy a gyerekek sem végeznék el az ilyen feladatokat, valamint az egyes iskolákban hiába van laptop, amit a tanár használhat, internet hozzáférés, free-wifi nincs.

AK12: *Játékos forma, szemléltetés, a modern technikai eszközök felhasználása. Sok ismétlés, párbeszédgyakorlása különböző helyzetekre.*

4.3. Az eredményességet, a tanítás hatékonyságát illetően elég pozitívak voltak a tanárok annak ellenére, hogy egyesek a segédeszközök hiányában, mások szerint a csekély óraszám, megint mások a tanulók motiválatlanságában látják az eredménytelenség fő okát.

Mit lehetne tenni, hogy eredményesebb legyen? Milyen feltételek mellett lehetne eredményesebb? kérdésre adott válaszok:

AK3: *Tanterv+hozza való tankönyv.*

AK4: *Elsősorban, ha több segédanyag állna a rendelkezésre,⁷ valamint nagyon fontos lenne a megfelelő tankönyv megléte is, amit eredményesen lehetne használni. a Kilikit egyáltalán nem szeretik a gyerekek.*

AK3: *Ha nagyobb óraszámban tanulnának.*

AK12: *Nagyon eredményes. Kimagasló eredményeim is vannak. A szülők elégedettek. Többben jelentkeznek magyart tanulni, mint németet.*

Végül arra is kíváncsi voltam, hogy vannak-e magántanítványaik, felnőtteket tanítanak-e, mennyiben más a magánoktatás, mint az iskolai.

Szinte mindegyiküknek vannak magántanítványaik, és sokan a megkérdezett tanárok közül felnőttképzésben, tanfolyamokon is tanítanak. Egyesek szerint könnyebb felnőttekkel dolgozni, gyorsabban és hatékonyabban lehet haladni, míg mások szerint a felnőttek már nem olyan fogékonyak a nyelvtanulásra, mint a gyerekek, és a tanárral szembeni elvárások is nagyobbak a felnőtteknél és a magánórákon.

⁷ Az idézeteket az adatközlők írásmódja szerint, betűhűen közlöm.

AK12: (Magánórákon) Egy gyerekre összpontosul az egész figyelem. Sokkal többet tud megtanulni. Nincsenek fegyelmezési problémák, mint az órákon. A felnőttek nehezebben oldódnak, sokkal később mernek megszólalni magyar nyelven, mint a gyerekek. Nehezebben tanulnak.

Az, hogy van-e jövője Kárpátalján a magyar mint idegen nyelv oktatásának, szintén összetett kérdés. Ha az igényeket nézzük, akkor a tanárok véleménye szerint is nagy az érdeklődés, egyelőre van jövője. Ha viszont az ukrán oktatási rendszerben megkezdődött „reformokat”, drasztikus változásokat vesszük figyelembe, akkor bizonytalan a lehetősége a magyar mint idegen nyelv oktatásának a kárpátaljai iskolákban.

AK4: Mivel Kárpátalja Magyarországgal határos, így van jövője. Egyre többen az áttelepülés reményében tanulják a magyar nyelvet.

AK12: Igen is, meg nem is. Ez nagyban függ a politikai tényezőktől. Itt, Kárpátalján, minden bizonytalan.

5. Következtetések

A 2018-as kutatás tapasztalatai szerint a kárpátaljai iskolákban oktató MID-tanárok nagy részének nincs szakirányú végzettsége, de többen terveznek ilyen irányban továbbtanulni vagy a kutatás lefolytatásakor végeztek tanulmányaikat. A kárpátaljai MID-oktatás továbbra is sok sebből vérzik. A gyakorló MID-tanárokkal készült interjúk, kérdőívek (12 adatközlő) tapasztalatai szerint a Tanterv 2014 kezdetnek nagyon jó, mankót jelent a kezdő magyar mint idegen nyelv tanároknak, de a rendkívül kevés óraszám miatt (legtöbb iskolában heti maximum 2 óra) túl bonyolult a kezdő nyelvtanulók számára. A Tanterv 2014-hez mai napig nem készült el tankönyv, a *Kiliki a Földön* c. tankönyvcsaládhoz pedig nem illeszkedik, amit az 5. osztályban magyarországi gyorssegélyként kezdtek el segédanyagként alkalmazni, mivel a minisztérium tankönyvként nem ismerte azt el. A felsőbb osztályokban a tananyag átadáshoz szükséges módszertani segédeszközöket a tanár a saját kreativitására támaszkodva kell, hogy összeválogassa. Égető szükség van szakképzett magyar mint idegen nyelv tanárookra, szakirányú továbbképzésekre, nyári egyetemre. Nagyon nagy szükség lenne a speciális nyelvi környezetet, a környezetnyelvi adottságokat kreatívan „ki-” és felhasználó, az eltérő nyelvi háttérrel az oktatásba érkező tanulók igényeit figyelembe vevő kurzuskönyvekre, nyelvkönyvekre, tankönyvekre, munkafüzetekre stb. A tárgyi és személyi feltételeken kívül fontos lenne, hogy az iskolában a második idegen nyelvre tervezett óraszámok összhangban legyenek a megkövetelt kimeneti nyelvtudásszinttel és a nyelvtanulók életkori sajátosságaival. A hatékony nyelvtanulás egyik feltétele ugyanis a nagy és változatos nyelvi input (vö. Krashen 1985; Pelcz–Szita 2013: 75–90), amit heti 1-2 órában nehezen lehet kivitelezni.

A magyar mint idegen nyelv oktatásának, a megkérdezett tanárok szerint, van jövője Kárpátalján, hiszen a jelenlegi ukrainai politikai-gazdasági krízis, valamint

a magyar állam szülőföldön való boldogulást célzó pályázatai és támogatási rendszere, valamint Ukrajna számára a vízummentesség bevezetése stb. mindenképpen a magyar presztízsét növeli. Az ukránok a magyar nyelv megtanulásával új gazdasági erőforrásra tesznek szert, melyet, ha a gazdasági migráció ideiglenes, akkor Ukrajna javára fordíthatnak, valódi haszonná, gazdasági tőkévé konvertálhatnak. Ukrajnának az ukránok magyar nyelvtudásából úgy lehet haszna, hogy tulajdonképpen semmit nem tett ezért, hiszen azon kívül, hogy engedélyezte a magyar mint második idegen nyelv oktatását a kárpátaljai ukrán tannyelvű iskolákban, további kötelességeit ebben az esetben sem teljesíti: sem a személyi, sem a tárgyi feltételeit nem teremtette meg a hatékony oktatásnak – tankönyveket Magyarország adott, az első tantervet egy magán felsőoktatási intézmény szakemberei készítették, a tanárképzést a magyar állam finanszírozza. Ukrajnának tehát a magas szintű többnyelvűség biztosítása lenne érdeke és nem csak eszmei szempontból, hanem gazdasági szempontból is, nem pedig az eltűzött, és kényszeres egynyelvűsítés. A nyelvi és kulturális sokszínűség értékévé tud válni, erőforrássá konvertálható, hosszú távú fennmaradást biztosíthat. Szent István intelme pedig ma is megállja a helyét: „Az egynyelvű és egyszokású ország gyenge és esendő.”

FELHASZNÁLT IRODALOM ÉS FORRÁSOK

Szakirodalom

1. BEREGSZÁSI ANIKÓ: A magyar mint idegen nyelv oktatása Kárpátalján – Elméleti kérdések és gyakorlati problémák. *THL2*, 2016, 1–2. sz. 65–69.
2. CSERNICKÓ ISTVÁN: *Megtanulunk-e ukránul? A kárpátaljai magyarok és az ukrán nyelv*. PoliPrint, Ungvár, 2012, 152.
3. CSERNICKÓ ISTVÁN (a): Nyelvtanítás kárpátaljai módra. In Mária Pisnjak (szerk.): *Kézikönyv a muravidéki kétnyelvű iskolák pedagógusai számára*. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva, 2013, 598–656.
4. CSERNICKÓ ISTVÁN (b): *Államok, nyelvek, államnyelvek: nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010)*. Gondolat, Budapest, 2013
5. KRASHEN, STEPHEN D.: *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. New York: Longman, 1985
6. MÁRKU ANITA: *A magyar mint idegen nyelv tanterv és alkalmazásának lehetőségei a kárpátaljai iskolákban*. Szakdolgozat. Kézirat. Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest–Beregszász, 2018, 64.
7. MÁRKU ANITA: A magyar mint (második) idegen nyelv oktatása a kárpátaljai iskolákban: tantervek. In Csernicskó István–Márku Anita (szerk.): *A nyelvészet műhelyeiből. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból V*. Ungvár, AUTDOR-SHARK, 2019, 165–179.
8. MÁRKU ANITA: A magyar mint (második) idegen nyelv oktatásának háttere Kárpátalján. *Limes*, (várható megjelenés) 2019
9. NÁDOR ORSOLYA (2017): A magyar nyelv külföldi megismertetése, vonzereje. In Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *A magyar nyelv jelene és jövője*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2017, 465–483.
10. PACHNÉ HELTAI BORBÁLA: Nyelvcseré és szezonális migráció egy többnyelvű magyarországi közösségben. Kézirat. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Nyelvtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2017

11. PELCZ KATALIN–SZITA SZILVIA: Szókincsfejlesztés a „MagyarOK” tankönyvcsalád koncepciójának tükrében. *THL2*, 2013, 1–2. sz. 75–89.
12. БЕРЕГСАСІ АНІКО: Угорська мова як (друга) іноземна у загальноосвітніх навчальних закладах Закарпаття. In Єлизавета Барань – Степан Черничко ред. Bányai Erzsébet – Csernicskó István, szerk. *Українсько-угорські міжмовні контакти: минуле і сучасність. Матеріали міжнародної наукової конференції. Az ukrán-magyar nyelvi kapcsolatok múltja és jelen. Nemzetközi tudományos konferencia előadásai*; Національна Академія Наук України Інститут Української мови – Міністерство освіти і Науки України – Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II; Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Ukrán Nyelvi Intézete – Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. Ужгород: Поліграфцентр „Ліпа”, 2014, 82–89.

Internetes cikkek, források

1. BEREGSZÁSZIANIKÓ–BRAUN ÉVA–CSERNICSKÓ ISTVÁN (szerk.): *Tanterv 2014. A., MAGYAR NYELV TANTERV AZ ÁLTALÁNOS ISKOLÁK SZÁMÁRA (MÁSODIK IDEGEN NYELV) 5–9. osztály”. УГОРСЬКА МОВА ПРОГРАМА ДЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ 5–9 класи (як друга іноземна)*. 2014. <http://www.osvita-uzhgorod.gov.ua/images/metod-kab/dlj-pedagogiv/vengerska/prohrama-uhorska-mova-druha-inozemna.pdf> (Utolsó letöltés: 2018. március 14.)
2. Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont (a): *Megszületett az Alkotmánybíróság határozata a 2012-es nyelvtörvényről*. 2018. <http://hodinkaintezet.uz.ua/megszuletett-az-alkotmanybirosag-hatarozata-2012-es-nyelvtorvenyrol/> (Utolsó letöltés: 2018. április 20.)
3. Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont (b): *Nem a tartalom, hanem a forma... Elmeszelte az Alkotmánybíróság a 2012-es nyelvtörvényt*. 2018. <http://hodinkaintezet.uz.ua/nem-tartalom-hanem-forma-elmesselte-az-alkotmanybirosag-2012-es-nyelvtorvenyt/> (Utolsó letöltés: 2018. március 14.)
4. Законодавство України: *Про засади державної мовної політики (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 23, ст. 218)*. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17> (Дата звернення: 2018.03.14.)
5. Міністерства освіти і науки України (a): *Навчальна програма з угорської мови та читання для 3–4 класів закладів загальної середньої освіти з українською мовою навчання*. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/nush/2019/01/21ugorska-mova-ta-chitannya-dlya-zzso-z-ukrainskoju-movoyu-navchannya-3-4-klas.doc> (Дата звернення: 2019.02.15.)
6. Міністерства освіти і науки України (b): *Угорська мова 1–4 класи загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою*. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/31.-ugorskamova-1-4-shknavchugormovoyu.doc> (Дата звернення: 2019. 02. 15.)

